

MIȘCAREA NAȚIONALĂ ȘI GENEZA CURENTELOR POLITICE ÎN BASARABIA (1905-1907)

THE NATIONAL MOVEMENT AND THE GENEZIS OF ROMANIAN POLITICAL CURRENTS IN BESSARABIA (1905-1907)

CZU: 323.1(478)"1905/1907"

<https://doi.org/10.59295/spd2025u.08>

Gheorghe NEGRU

ORCID 0009-0007-1647-885X

E-mail: negru_gh@yahoo.com

Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, Republica Moldova

Summary. *The Romanian national movement in Bessarabia (1905-1907) was a pivotal period, marked by a temporary political “thaw.” A new generation of intellectuals solidified national consciousness, forging connections with various social strata. Two main political currents emerged: the national-democratic one, focused on national-cultural and social reforms (Romanian-language schools and press, autonomy, agrarian reform), supported by activists like Ioan Pelivan and Constantin Stere, and the conservative national boyar (nobility) current, which supported mother-tongue education but opposed radical agrarian reforms, preferring collaboration with Tsarist authorities. The Romanian-language press, especially the newspaper “Basarabia,” played a vital role in disseminating national ideas. Tsarist authorities responded with a “hybrid war,” including repression, propaganda, and media control. Although short-lived, this period laid the essential ideological and organizational foundations for Bessarabia’s future union with Romania in 1918.*

Keywords: *national movement, national-democratic current, boyar (nobility) current, Bessarabia.*

INTRODUCERE

Deși o serie de studii dedicate mișcării naționale din Basarabia au fost publicate în literatura istorică recentă [1, p. 337-346], [2, p. 40-55], [3, p. 178-198], [4, p. 77-85], nu a fost propusă încă o abordare pentru a evidenția legăturile profunde cauzale ale proceselor de modernizare politică și culturală în societatea basarabeană, determinate de revoluția rusă și „dezghețul” relativ al regimului politic. O astfel de analiză ar explica, în cele din urmă, intrarea mișcării naționale într-o nouă fază de dezvoltare și încercările românilor de a depăși subdezvoltarea, de a „arde etapele” „și de a se sincroniza cu popoarele civilizate, inclusiv „România liberă”.

Premisele mișcării

Perioada dintre 1905 și 1907 a reprezentat un capitol crucial pentru mișcarea națională românească din Basarabia. Revoluția rusă și, în special, manifestul imperial

din 17 octombrie 1905 a generat un relativ „dezgheț” temporar al regimului absolutist. Această deschidere a permis o efervescentă politică și patriotică nemaîntâlnită, chiar dacă a fost de scurtă durată și constant supravegheată de poliția secretă țaristă. Totuși, acest răstimp a fost esențial pentru deșteptarea și consolidarea conștiinței naționale în rândul românilor basarabeni. Spre deosebire de încercările sporadice din secolul al XIX-lea, mișcarea de la începutul secolului XX a beneficiat de o bază mult mai extinsă de susținători. O nouă generație de intelectuali și reprezentanți ai profesiilor liberale a reușit să stabilească legături mai strânse cu țăranii, micii proprietari și preoții ortodocși, demonstrând o capacitate sporită de mobilizare și organizare. Această sinergie între diversele categorii sociale a fost vitală pentru avansul cauzei naționale și intrarea definitivă a Basarabiei în faza „B” de dezvoltare a mișcării naționale – agitație politică și patriotică – (conform paradigmei „fazelor structurale” a istoricului și teoreticianului ceh Miroslav Hroch [5, p.125]).

Mișcarea națională a românilor din Basarabia a început să manifeste rezultate vizibile abia în vara și toamna anului 1905, un fapt explicabil prin contextul politic și social al vremii. La începutul revoluției, mulți intelectuali basarabeni erau fie în exil în Siberia, fie pe fronturile războiului ruso-japonez, fie în diverse instituții de învățământ sau locuri de muncă temporare. Această dispersare a întârziat procesul de organizare și consolidare a forțelor naționale.

Correspondența militanților naționali, în special a „dorpatenilor” (studenți români din Basarabia care studiau la Universitatea din Dorpat, Estonia), arată o dorință ardentă de a reveni în Basarabia și de a contribui la „renașterea națională”. Tineri precum Vasile Oatu [6, p. 148], Ioan Pelivan [7, p. 37] și Pavel Grosu [8, p. 167] își exprimau intenția de a vizita România pentru a-și completa educația și se inspira din mișcarea culturală românească. De exemplu, Ioan Pelivan demobilizat din armată, visa să ajungă la București pentru a discuta despre cărți românești și despre înființarea unei biblioteci românești în Chișinău, considerând că citirea literaturii românești ar fi crucială pentru deșteptarea tinerimii moldovene. O problemă centrală în corespondența lui Ioan Pelivan era fondarea unui ziar românesc în Basarabia. Ștefan Usinevici sublinia importanța unui astfel de ziar pentru „curățarea atmosferei” din Chișinău, care era dominată de străini, și pentru demascarea „autorităților putregăioase” [9, p. 162]. Constantin Goian, deși încuraja inițiativa, atrăgea atenția asupra dificultăților și a necesității sprijinului din partea „oamenilor învățați din România”, evidențiind starea sumbră a Basarabiei și lipsa unei inteligenții naționale puternice [10, p. 169].

După publicarea manifestului din 17 octombrie 1905, contextul politic a devenit mai permisiv, iar ideile de a înființa un partid politic național și un ziar românesc nu mai păreau irealizabile. Ștefan Usinevici pleda pentru organizarea unui „partid” sau „cerculeț” de intelectuali culți, capabili să lucreze pentru „sărmanii moldoveni” [11, p. 188-189].

Curentului național-democratic și rolul lui Constantin Stere

Odată cu revenirea lui Ioan Pelivan la Chișinău în august 1905, au început să se contureze trei grupuri distincte de intelectuali:

1. Grupul „naționaliștilor democrați moderați”. Conducătorul grupului era avocatul Emanuil Gavrilă, acest grup se concentra pe problemele național-culturale. Aderarea lui Ioan Pelivan și a echipei sale (Vasile Bodi, Vasile Hartia, Nicolae Popovschi, Nicolae Florov, Vasile Oatu, Ion Inculeț etc.) a consolidat acest nucleu, transformându-l într-o forță importantă a mișcării naționale.

2. Grupul „Socialiștilor-revoluționari radicali”. Format în principal din foști studenți basarabeni de la Dorpat, cum ar fi Pantelimon Halippa, Mihai Vântu și Pavel Grosu, acest grup prioritiza soluționarea problemelor sociale, în special cea agrară. Ulterior, aceștia au aderat la grupul Gavrilă-Pelivan, ducând la o radicalizare a mișcării naționale prin asocierea revendicărilor național-culturale cu cele sociale.

3. Grupul „boierilor moldoveni naționaliști”. Reprezentați de Pavel Dicescul, Pavel Gore și Mihai Feodosiu etc., acești boieri erau de acord cu învățământul în limba maternă în școlile primare și predarea limbii române în școlile secundare, dar nu acceptau exproprierea terenurilor boierești și împrumutarea țăranilor [12, p. 265-272].

Vara și toamna anului 1905 au fost marcate de discuții intense și controversate, care au dus la clarificarea revendicărilor politice, sociale și naționale, precum și la delimitarea a două curente distincte în mișcarea națională: cel al tineretului național democratic și antițarist, forța principală a schimbării din Basarabia, și cel al boierimii naționale, conservatoare și antirevoluționare, care susținea colaborarea cu autocrația țaristă.

Un rol crucial în organizarea curentului național democratic l-a avut Constantin Stere. În 1905, Stere a vizitat Chișinăul, având întâlniri conspirative cu liderii celor trei grupuri. Scopul său era să-i unească într-o singură mișcare națională puternică, sub forma unui partid național democrat român, capabil să contracareze influența partidelor rusești și să aleagă deputați moldoveni în Duma imperială. Deși nu a reușit să-i convingă pe boieri să accepte revendicările sociale ale tinerilor, Stere a mizat pe gruparea Gavrilă-Pelivan.

Ioan Pelivan își amintea de întâlnirea sa cu Stere la Chișinău, unde i s-a promis sprijin financiar pentru editarea unui ziar „național și profund democratic”. A fost organizat un comitet de conducere și administrare pentru viitorul ziar, format din Emanuil Gavrilă, Nicolae Popovschi, Nicolae Florov, Vasile Hartia și Ioan Pelivan. Publicația urma să fie tipărită la tipografia ziarului rusesc „Bessarabskaia Jizni” [13].

Scrisoarea lui Ioan Pelivan către Zamfir Arbore din 26 octombrie 1905 sintetizează principalele direcții de activitate ale mișcării naționale în curs de cristalizare:

1. Dreptul la școli naționale. Obținerea permisiunii pentru învățământul în limba moldovenească, cu rusa ca disciplină obligatorie.

2. Organizarea unei „gazete moldovenești”. Inițial cu alfabet chirilic rusesc, cu planul de a trece ulterior la alfabet latin.

3. Înființarea unei biblioteci de carte românească.

4. Stabilirea de legături strânse cu Transilvania și Bucovina, pe lângă cele cu România [6, p.43-45].

În primele luni ale anului 1906 au continuat eforturile de creare și fortificare a Partidului Național Democratic din Basarabia, dezbaterile privind definitivarea programului de activitate a acestui partid.

Constantin Stere anunța, în ianuarie 1906, că „partidul nostru s-a organizat”, iar programul fusese definitivat, deși problema agrară rămânea un punct controversat [14, p. 728, 730].

Curentul boierilor naționali și conservatori

În paralel cu organizarea grupării naționale-democratice, s-a constituit și gruparea boierimii naționale conservatoare. La 23 noiembrie 1905, guvernatorul ad-interim al Basarabiei, Alexei Haruzin, semnează statutul în limba rusă al „Societății moldovenești din Basarabia privind dezvoltarea învățământului popular și studierea plaiului natal”, marcând fondarea primei organizații național-culturale legale a românilor basarabeni. După cum reiese din denumire, societatea propunea „să contribuie prin toate mijloacele la instruirea moldovenilor din Basarabia și la studierea cuprinzătoare a ținutului”. Principiul de bază era ca „învățământul elementar este posibil numai în limba maternă – moldovenească. Limba rusă este obligatorie” [15, p. 150-152].

În prima jumătate a lunii decembrie 1905, în cadrul ședinței zemstvei guberniale, reprezentantul boierimii naționale conservatoare, Aristide Casso, a criticat sistemul de „învățământ popular” din Basarabia, bazat exclusiv pe limba rusă, care generează „învățământ mecanic” și „o completă lipsă de cultură”. Acesta a propus adunării „să ceară guvernului să se introducă învățământul limbii moldovenești în școlile populare din satele din Basarabia cu populație moldovenească și să se deschidă pe lângă școlile secundare cursuri de predare a limbii moldovenești”. Adunarea zemstvei din 11 decembrie 1905, prezidată de Mihai Feodosiu, membru al aceleiași grupări boierești naționale ca și Aristide Casso, a decis, în conformitate cu principiile fixate în statutul „Societății moldovenești din Basarabia privind dezvoltarea învățământului popular și studierea plaiului natal”, „este necesară libertatea predării în școlile primare în limba maternă cu obligativitatea studierii limbii statului” [16, p. 213].

Ziarul „Basarabia”: obiective și program de activitate

Obținerea autorizației pentru ziarul „Basarabia” a fost un proces anevoios, durând aproape șase luni și fiind presărată cu obstacole (cum ar fi închiderea ziarului „Bessarabskaia Jizn”). Abia în martie 1906, autoritățile au permis publicarea a trei cotidiane în limba română la Chișinău: „Lumina”, „Viața Nouă” și „Basarabia”. Acesta din urmă, sub conducerea lui Emanuil Gavrilă, a primit și permisiunea de a deschide o librărie. Până la sfârșitul anului 1906, un total de șase ziare cotidiane și un săptămânal în lim-

ba română au fost autorizate în Chișinău (printre care „Unirea”, „Viața Basarabiei” și „Deșteptarea”) [17, p. 171-197]. Această multitudine de autorizații era o strategie deliberată a militanților naționali pentru a asigura continuitatea presei românești în cazul închiderii unei publicații.

Pe 24 mai 1906, la 94 de ani de la anexarea Basarabiei la Imperiul Rus, a apărut primul număr al ziarului „Basarabia”, subtitrat „gazetă național democratică”. Editorialul nesemnat (probabil de Alex Nour) proclama scopul ziarului de a „deschide ochii” și „de-stupa urechile” românilor basarabeni, contribuind la „deșteptarea” lor din „somnia de robie”. Alex Nour, în articolele sale, invoca versurile lui Octavian Goga pentru a sublinia „visul neîmplinit” al unei „ființe naționale” și compara situația Basarabiei cu cea a altor provincii românești unde lupta națională era mai avansată. El evidenția că românii basarabeni erau „cei rămași în urmă” și că ziarul urma să fie „îndreptătorul de idee națională” [18, p. 1], cultivând identitatea românească modernă printre țărani.

Ion Gându [19, p. 2], Aleco Nour [20, p. 1], în articolele lor ulterioare, au reiterat viziunea ziarului ca o cale spre „lumină și slobozenie” pentru țărani, pledând pentru creșterea „înțelegerii basarabenilor în limba și literatura românească” și participarea acestora la „viața culturală a României”. Această viziune era ancorată în convingerea că deșteptarea și dezvoltarea unei identități și culturi naționale erau singura cale pentru depășirea subdezvoltării.

Pe 5 iulie 1906, ca răspuns la acuzațiile de separatism și persecuțiile autorităților, „Basarabia” a publicat programul său oficial. În pofida loialității „poporului român din Basarabia”, acesta rămânea cel mai „persecutat și discriminat”, comparativ cu etniile conlocuitoare din Basarabia. Deși, reprezentau peste trei pătrimi din populație, românii basarabeni erau singurii cărora li se interzicea utilizarea limbii materne în viața publică și în școli. Programul argumenta că, în lumina manifestului imperial din 17 octombrie 1905, românii trebuiau să se mobilizeze și să-și apere propriile interese, sub deviza „numai noi înșine și prin noi înșine”. Acest lucru implica atât contribuția la constituirea unui „adevărat regim constituțional și democratic” și „întărirea Rusiei noi”, cât și crearea unui partid național-democratic pentru „consolidarea identității românești moderne” [21, p. 1-2].

Transformat într-un nucleu al unui partid național-democratic în devenire, ziarul „Basarabia” își propunea să lupte pentru două obiective majore:

1. Organizarea Basarabiei. Basarabia trebuia să rămână o parte „întregitoare și nedespărțită” a Imperiului Rus, dar organizată pe principiile drepturilor și autonomiei garantate de Statutul din 1818. Aceasta presupunea utilizarea limbii române în administrație și școli (cu păstrarea limbii ruse ca materie obligatorie), libertatea de asociere pentru păstrarea culturii naționale și organizarea democratică a autorităților locale pe baza votului universal, direct, egal și secret;

2. Legislația Agrară pentru Basarabia. Se preconiza crearea unui fond cultural național din moșiile mănăstirești, administrat de un „consiliu provincial superior”. Aceste terenuri urmau să fie arendate țăranilor la prețuri mici și pe termen lung, iar ve-

niturile să sprijine construirea de școli naționale și ajutorarea bisericilor. De asemenea, se propunea răscumpărarea de terenuri din moșiile boierești printr-o bancă țărănească și reglementarea relațiilor agrare pentru protejarea țăranilor de abuzuri [22].

Intelectualii basarabeni (Alexis Nour, Ioan Pelivan, Pantelimon Halippa, Alexei Mateevici Vasile Oatul, Gheorghe Stârcea etc.), conștienți de lipsa școlilor în limba română și de necunoașterea limbii ruse de către țărani, considerau editarea unei „gazete naționale” singura modalitate de a familiariza populația rurală cu evenimentele politice și de a o determina să-și apere interesele. Ziarul trebuia să contribuie la formarea „cugătării moldovenești”, la crearea unei „literaturi populare”, la însușirea literaturii din România și la participarea basarabenilor la „viața culturală a României”. Din punct de vedere politic, „Basarabia” viza constituirea unui „regim constituțional și democratic”, „întărirea Rusiei noi”, crearea „partidului național-democratic” al românilor basarabeni, a „Sfatului provincial superior” (precursorul „Sfatului Țării”), organizarea administrativă a Basarabiei pe principii de autonomie și autocârmuire, precum și adoptarea unor legi agrare echitabile [23].

Renașterea culturală și represiunile țariste

În vara și toamna anului 1906, demnitarii Imperiului Rus monitorizau cu atenție legăturile dintre românii din Basarabia și cei din România, discutând strategii și planificând acțiuni de neutralizare a „mișcării pentru autonomie” din Basarabia. În acest context, guvernatorul A. Haruzin a intervenit pentru a bloca participarea unui grup numeros de români basarabeni la expoziția jubiliară din București de la începutul anului 1906, încercând să contracareze acest gest simbolic de solidaritate națională. Percepută ca o mare sărbătoare a românismului, expoziția a devenit un punct de atracție pentru românii din toate provinciile. Publicarea unui „Manifest al românilor basarabeni” în presa din București (ziarul „Patriotul” [24]) și Chișinău (ziarul „Basarabia” [25, p. 1-2]), care chema la participare în masa la expoziție, a alarmat autoritățile țariste. Planul unei excursii de 1500 de intelectuali și țărani basarabeni, sprijinită logistic din România [26], a fost considerat un gest de solidaritate națională inacceptabil. Guvernatorul Haruzin a intervenit direct pentru a bloca orice inițiativă prin diverse metode: refuzul eliberării pașapoartelor (cazul redactorului Emanuil Gavrilică) [27, p. 59], impunerea unor taxe prohibitive pentru documentele de călătorie și interzicerea pașapoartelor colective [28, p. 700].

Un alt episod important al renașterii culturale a românilor din Basarabia a fost matineul literar-muzical din Chișinău de la 3 decembrie 1906, organizat de grupul de patrioți din jurul ziarului „Basarabia” (Ioan Pelivan, Sergiu Cujbă etc.). În pofida obstacolelor puse de autorități, evenimentul a avut un succes răsunător. Peste 300 de participanți au ascultat cântece și poezii românești, culminând cu intonarea imnului „Deșteaptă-te române”. Impactul emoțional a fost imens, fiind descris ca o adevărată „înălțare sufletească” și un moment de redeșteptare a conștiinței naționale, după decenii de rusificare [29], [6, p. 45-47, p. 276-277].

Reacția autorităților țariste la acest succes a fost rapidă și a îmbrăcat forme de război hibrid:

1. Propagandă și diversiune. După ce Sergiu Cujbă a relatat pe larg succesul matineului într-un interviu acordat ziarului „Adevărul”, autoritățile au orchestrat un contra-articol. Acesta a fost semnat de Alexis Nour (demascat ulterior ca agent al Ohranei, poliția secretă țaristă), care a încercat să minimizeze importanța evenimentului, numindu-l „gălăgie în jurul unui lucru de nimic” și să prezinte autoritățile țariste într-o lumină favorabilă [31].

2. Represiune directă. Escaladarea a venit în urma ședinței „Societății culturale moldovenești” din 12 decembrie 1906, unde Sergiu Cujbă a pledat cu feroare pentru înființarea școlii în limba română. Această propunere, considerată o sfidare directă a politicii de stat și „propagandă a ideilor românofile”, a dus la expulzarea a lui Cujbă din Basarabia, a doua zi, sub amenințarea deportării în Siberia [32, p.49].

3. Contra-informare instituționalizată. Pentru a combate influența ziarului „Basarabia”, considerat „revoluționar-iredentist”, guvernatorul A. Haruzin a fondat, cu sprijin de la Sankt Petersburg, ziarul „Moldovanul” (ianuarie 1907). Scopul declarat al acestei publicații era de a promova loialitatea față de Imperiul Rus [32, 49], [33, p.289-308].

Așadar, pentru anihila eforturile românilor basarabeni de a-și afirma identitatea națională și de a strânge legăturile cu Vechiul Regat al României, considerate o amenințare gravă la adresa securității imperial, guvernatorul Basarabiei A. Haruzin a implementat o strategie complexă și concertată pentru a suprima mișcarea națională, utilizând un arsenal de măsuri ce au variat de la interdicții administrative și intimidare, la propagandă și expulzarea unor activiști din România, culminând cu crearea unor instrumente media controlate.

„Basarabia Reînoită – o voce liberală

Un fenomen nou în mișcarea națională din Basarabia, în special în cadrul „curentului boieresc”, a fost încercarea nobilului Leonida Stamati, fiul scriitorului Constantin Stamati-Ciurea, de a fonda, la începutul lunii martie 1907, un ziar și un partid liberal. Până atunci, nobilimea națională din Basarabia fusese predominant conservatoare, susținând introducerea învățământului primar în limba maternă, dar evitând să condamne represiunile guvernamentale sau să pledeze pentru limitarea absolutismului țarist. Leonida Stamati, în strânsă legătură cu liberalii din Iași (inclusiv C. Stere), s-a distanțat atât de nobilimea conservatoare, cât și de „tagma revoluționarilor”, preconizând realizarea transformărilor sociale prin „mijloace pașnice”.

Pe 6 martie 1907, a apărut primul număr al „Basarabiei Reînoite”, un „ziar național și liberal al apărării intereselor basarabenilor”, editat la Iași, în grafie latină. Publicația se dorea „o stea nouă, lumină nouă” cu „idei noi”, menită să umple „o lacună care se resimte printre moldovenii din Basarabia”. Fondatorii, „supuși credincioși a M.S. Țarului și cetățeni devotați ai Imperiului Rus”, au pus bazele unui partid național și liberal basarabean, al cărui organ era ziarul. Noul partid și ziarul

pledau pentru o monarhie constituțională, după modelul statelor civilizate, cu respect pentru „capul statului”, dar cu acordarea „prerogativelor constituționale”. Aceasta implica „reprezentanța poporului” (Duma în Rusia) prin vot universal, direct, egal și secret [34, p. 1-2].

Numerele 2 și 3 ale „Basarabiei Reînoite” au fost confiscate de autoritățile guberniale [35, p. 232], în ciuda declarațiilor ziarului că nu aparțineau „tagmei revoluționarilor”, ci era „constituțional”. Leonida Stamatii a încercat să obțină permisiunea de a tipări ziarul la Chișinău, dar a fost refuzat. Abia pe 25 februarie 1908 a primit certificat pentru „Gazeta Basarabiei” [17, p. 202-205], însă înfrângerea revoluției Ruse și reluarea presiunilor nu au fost un context propice pentru afirmarea mișcării naționale liberale.

CONCLUZII

Perioada 1905-1907 a reprezentat un moment de cotitură în destinul Basarabiei, marcând tranziția de la manifestări culturale sporadice la o mișcare națională mai structurată, cu obiective politice clare. „Dezghețul” relativ, generat de revoluția rusă din 1905, a creat o fereastră de oportunitate. În acest context, o nouă generație de intelectuali, în frunte cu „dorpatenii”, a reușit să mobilizeze diverse segmente ale societății și să ancoreze cauza românească în conștiința publică, ducând mișcarea națională din Basarabia în faza de dezvoltare „B”, conform teoriei istoricului ceh Miroslav Hroch.

Analiza evenimentelor relevă cristalizarea a două curente politice distincte, a căror confruntare și dinamică au definit scena publică a epocii. Pe deoparte, curentul național-democratic, animat de tineri intelectuali precum Ioan Pelivan și sprijinit strategic de personalități din Vechiul Regat, ca Constantin Stere, a promovat un program curajos. Acesta îmbina revendicările național-culturale și politice (școală, biserică, presă în limba română, literatură și cultură românească, integrare culturală cu România, libertăți politice individuale și colective, regim politic constituțional, organizarea partidului național-democratic românesc, autonomie administrativă, sfat provincial superior etc.) cu cele sociale, în special reforma agrară. Acest curent, având ca tribună principală ziarul „Basarabia”, a funcționat ca un veritabil nucleu de partid politic, articulând un proiect modernizator și antițarist.

Pe de altă parte, curentul conservator, reprezentat de o parte a boierimii naționale (Pavel Dicescul, Aristide Casso etc.), a adoptat o poziție moderată și legalistă. Deși susținea introducerea limbii materne în învățământul primar și predarea acesteia în școlile secundare, acest grup a evitat revendicările politice radicale și s-a opus reformelor sociale, favorizând colaborarea cu autoritățile țariste pentru a-și proteja privilegiile. Această falie ideologică între progresismul democratic și conservatorismul elitelor nobiliare a fost o caracteristică definitorie a mișcării naționale.

Un rol instrumental în acest proces de deșteptare națională l-a avut presa de limbă română. Apariția ziarului „Basarabia” și, ulterior, a altor publicații precum „Basarabia Reînoită” sau „Viața Basarabiei”, chiar dacă de scurtă durată, nu a fost doar un act cul-

tural, ci și unul profund politic. Acestea au reprezentat principalul vehicul de diseminare a ideilor naționale, de educare a maselor și de organizare a forțelor politice. Eforturile constante pentru fondarea și menținerea acestor publicații demonstrează conștientizarea de către militanți a rolului vital al presei ca instrument de construcție identitară și de luptă politică.

În fața acestor pledoarii naționale, reacția autorităților imperiale ruse a fost promptă și complexă, putând fi caracterizată drept un veritabil război hibrid. Guvernatorul A. Haruzin a orchestrat o strategie concertată ce a inclus blocarea inițiativelor militanților naționali (interzicerea participării românilor basarabeni, în special a liderilor, la expoziția jubiliară de la București), presiuni directe (expulzarea redactorului ziarului „Basarabia”, Sergiu Cujbă, în România), dar și măsuri de contrainformare și propagandă, precum promovarea unei agende duble în materialele de presă de către agenți ai poliției secrete (cazul Alexis Nour) și fondarea unor organe de presă guvernamentale pentru cultivarea unor atitudini și mișcări politice proțariste etc. Această reacție sofisticată subliniază gradul de amenințare pe care Imperiul Rus îl percepea în renașterea românească din Basarabia.

În pofida duratei sale scurte și a înfrângerii suferite odată cu reinstaurarea represiunilor țariste, revoluția din 1905-1907 a avut o importanță capitală. În această perioadă s-au manifestat și s-au format liderii, s-a cristalizat ideologia, au fost create primele organizații și publicații legale și a fost formulat un program politic național (autonomie, limbă, cultură și identitate românească, pământ), care va constitui fundamentul acțiunilor viitoare. Eforturile, sacrificiile și experiența acumulată în acești ani au pus bazele organizatorice și ideologice indispensabile care, un deceniu mai târziu, în contextul prăbușirii Imperiului Rus, să facă posibil actul istoric al unirii Basarabiei cu România din 1918.

REFERINȚE:

1. Gheorghe Negru, *Revoluția rusă din 1905-1907, România și declanșarea mișcării naționale din Basarabia*. În: *În Onoarea Alexandru Moșanu. Studii de istorie medievală, modernă și contemporană a românilor* (coord: Nicolae Enciu), Cluj-Napoca: Editura Academia Română. Centrul de Studii Transilvane: Presa Universitară Clujeană, 2012.
2. Gheorghe Negru, *Mișcarea națională din Basarabia (1812-1905)*. În: *Revista de Istorie a Moldovei*, 2018.
3. Ion Varta, *Mișcarea națională a românilor basarabeni în perioada 1905-1914*. În: *Anuarul Institutului de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei*, 2011, nr. 1.
4. Ion Negrei, *Afirmarea societății culturale moldovenești: serbarea națională de la Chișinău din 3 decembrie 1906*. În: *Revista de Istorie a Moldovei*, 1915, nr. 2.
5. М. Хрох, *От национальных движений к полностью сформировавшейся*

- nații: *процесс строительства наций в Европе, Нации и национализм* (перевод с англ. и нем.), Moscova, 2002.
6. Gheorghe Negru, Ioan Pelivan. Deșteptarea Națională. Corespondență. Memoriile (1900-1918). În: *Destin Românesc. Revistă de Istorie și Cultură*, Serie nouă, Ediție specială, Chișinău, 2009, nr. 5-6.
 7. *Ibidem*.
 8. *Ibidem*.
 9. *Ibidem*.
 6. *Ibidem*.
 7. *Ibidem*.
 8. *Ibidem*.
 9. *Ibidem*.
 10. *Ibidem*.
 11. *Ibidem*.
 12. *Ibidem*.
 13. Amintiri de Ion Pelivan. În: *Cuvânt Moldovenesc*, 1931.
 14. C. Stere, *Publicistică*, volumul II (1905-1909). Text ales și stabilit, note și comentarii, indice de nume de Victor Durnea, Editura Universității “Alexandru Ioan Cuza, Iași, 2012.
 15. Бессарабское Молдавское Общество содействия народному образованию и изучению родного края. Устав Общества. În: Gheorghe Negru, *Țarismul și mișcarea națională a românilor din Basarabia*, Chișinău, Prut internațional, 2000.
 16. Petre Cazacu, *Moldova dintre Prut și Nistru (1812-1918)*, Chișinău, Știința, 1992.
 17. Gheorghe Negru, Presa de limbă română din Basarabia și Regatul României sub impactul cenzurii țariste. Documente din arhivele de la Moscova, Sankt Petersburg, Chișinău, București. În: *Destin Românesc, Revistă de istorie și cultură*, Ediție specială, Chișinău, 2008, nr. 5-6.
 18. *Basarabia*, anul 1, nr. 1, 24 mai 1906.
 19. *Ibidem*, nr. 2, 28 mai 1906.
 20. *Ibidem*, nr. 3, 1 iunie 1906.
 21. *Ibidem*, nr. 12, 5 iunie 1906.
 22. *Ibidem*.
 23. *Ibidem*.
 24. „Patriotul”, anul IV, nr. 133, 28 mai 1906.
 25. „Basarabia”, anul I, nr. 5, 11 iunie 1906.
 26. „Adevărul”, anul XVIII, nr. 6137, 20 septembrie 1906.
 27. Gheorghe Negru, „Curentul românofil” în Basarabia sub ocupația țaristă. În: *Revista de Istorie a Moldovei*, 1996, nr. 2.
 28. *Neamul Românesc*, anul I, nr. 42, 1 octombrie 1906.

29. Începuturile mișcării culturale basarabene. Convorbire cu un fruntaș basarabean din Iași, În: *Adevărul*, anul XVIII, nr. 6230, 23 decembrie 1906.
30. *Adevărul*, anul al XIX - lea, nr. 6240, 6 ianuarie 1907.
31. Din începuturile culturii basarabene. Convorbire cu un fruntaș basarabean din Iași. În: *Adevărul*, anul XVIII, nr. 6231, 24 decembrie 1906.
32. Совершенно секретное письмо Бессарабского губернатора, адресованное Его Превосходительству М.И. Трусевичу, № 1, 15 января 1907. În: Gheorghe Negru, „Curentul românofil” în Basarabia sub ocupația țaristă. În: *Revista de Istorie a Moldovei*, 1996, nr. 2.
33. Gheorghe Negru, Gheorghe Madan - agent al Imperiului Rus. „Agent personal” al guvernatorului Basarabiei. Cazul Sergiu Cujbă. În: *Studii și cercetări de istorie a presei* (coord. Marian Petcu), „Vasle Goldiș” University Press, Arad, 2008.
34. Programul nostru În: *Basarabia Reînviată*, anul I, nr. 1, 6 martie 1907.
35. Ștefan Ciobanu, *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*, Chișinău, Editura enciclopedică „Gheorghe Asachi”, 1992.